

УДК 336.1: 338.2

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-8\(8\)-656-670](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-8(8)-656-670)

Бечко Петро Кузьмич кандидат економічних наук, професор кафедри фінансів банківської справи та страхування, Уманський національний університет садівництва, вул. Глібка, 17, м. Умань, 20301, тел.: (098) 224-40-71, <https://orcid.org/0000-0003-0928-4778>

Бондаренко Наталія Вікторівна кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів банківської справи та страхування, Уманський національний університет садівництва, вул. Глібка, 17, м. Умань, 20301, тел.: (096) 388-92-10, <https://orcid.org/0000-0001-5603-8356>

Колотуха Сергій Миколайович кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів банківської справи та страхування, Уманський національний університет садівництва, вул. Глібка, 17, м. Умань, 20301, тел.: (050) 245-97-71, <https://orcid.org/0000-0002-3614-5047>

Власюк Світлана Анатоліївна кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів банківської справи та страхування, Уманський національний університет садівництва, вул. Глібка, 17, м. Умань, 20301, тел.: (050) 160-63-81, <https://orcid.org/0000-0002-3416-3444>

Гавриленко Олександр Андрійович здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти (доктор філософії), Уманський національний університет садівництва, вул. Глібка, 17, м. Умань, 20301, тел.: (097) 217-90-41, <https://orcid.org/0009-0009-6938-3824>

ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

Анотація. Фінансова безпека держави, як частина національної безпеки, є фундаментом економічного зростання, що здатна забезпечити суверенітет, територіальну цілісність і належний рівень життя населення. У довоєнний період стратегія громадської безпеки, цивільного захисту, розвитку оборонно-промислового комплексу, а також інформаційної та кібербезпеки України була безпосередньо пов'язана з економічним і фінансовим станом держави, відповідно до чинних нормативно-правових актів. В умовах воєнного стану, згідно з Указом Президента України від 24.02.2022 р., питання фінансової безпеки держави набуло особливої актуальності, оскільки для оборони країни, підтримки армії та роботи органів захисту необхідне стабільне і цільове

фінансування, яке забезпечується як за рахунок власних ресурсів, так і через міжнародні фінансові позики та допомогу. Сьогодні забезпечення фінансової безпеки є ключовим завданням, на яке мають бути спрямовані зусилля відповідних державних органів. Фінансова безпека, як складна та багаторівнева система, є невід'ємною частиною національної безпеки, і від ефективної роботи її підсистем залежить загальний розвиток фінансової системи країни. З огляду на складну економічну та фінансову ситуацію в умовах воєнного стану, важливо виявляти як внутрішні, так і зовнішні загрози, що впливають на фінансову безпеку, з метою розробки рекомендацій для мінімізації їх негативного впливу. Фінансова безпека відображає стан економіки, за якого забезпечується стабільне формування державних фінансових потоків у необхідних обсягах для виконання державних функцій. Рівень розвитку фінансової безпеки держави визначається ефективним використанням внутрішніх ресурсів, що підсилюють незалежність фінансової системи, а також злагодженою роботою фінансових інституцій, спрямованою на створення дієвих механізмів регулювання діяльності всіх суб'єктів фінансових відносин.

Ключові слова: фінансова безпека, національна безпека, економічні загрози, зовнішні загрози, внутрішні ресурси, державні фінансові потоки, міжнародні запозичення, фінансові інституції, військовий стан.

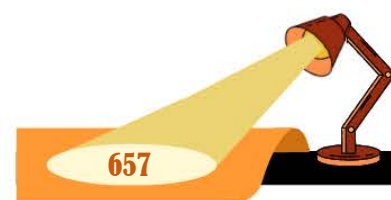
Bechko Petro Kuzmych PhD in Economics, Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Uman National University of Horticulture, St. Hlibka, 17, Uman, 20301, tel.: (098) 224-40-71, <https://orcid.org/0000-0003-0928-4778>

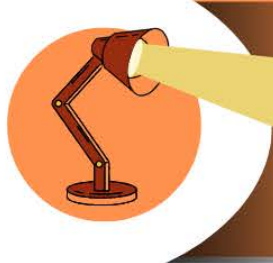
Bondarenko Nataliia Viktorivna PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Uman National University of Horticulture, St. Hlibka, 17, Uman, 20301, tel.: (096) 388-92-10, <https://orcid.org/0000-0001-5603-8356>

Kolotukha Serhii Mykolaiovych PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Uman National University of Horticulture, St. Hlibka, 17, Uman, 20301, tel.: (050) 245-97-71, <https://orcid.org/0000-0002-3614-5047>

Vlasiuk Svitlana Anatolievna PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Uman National University of Horticulture, St. Hlibka, 17, Uman, 20301, tel.: (096) 388-92-10, <https://orcid.org/0000-0002-3416-3444>

Gavrilenko Oleksandr Andriyivych Postgraduate student, Uman National University of Horticulture, St. Hlibka, 17, Uman, 20301, tel.: (097) 217-90-41, <https://orcid.org/0009-0009-6938-3824>

FINANCIAL SECURITY OF THE STATE IN MODERN CONDITIONS

Abstract. The financial security of the state, as part of national security, is the foundation of economic growth, which can ensure sovereignty, territorial integrity and an adequate standard of living of the population. In the pre-war period, the strategy of public security, civil protection, development of the military-industrial complex, as well as information and cybersecurity of Ukraine was directly related to the economic and financial situation of the State, in accordance with the applicable regulations. In the context of martial law, according to the Decree of the President of Ukraine dated 24.02.2022, the issue of financial security of the state has become particularly relevant, as the country's defense, support of the army and the work of defense agencies require stable and targeted funding, which is provided both from own resources and through international financial loans and assistance. Today, ensuring financial security is a key task that should be the focus of the efforts of the relevant government agencies. Financial security, as a complex and multilevel system, is an integral part of national security, and the overall development of the country's financial system depends on the effective operation of its subsystems. Given the challenging economic and financial situation under martial law, it is important to identify both internal and external threats affecting financial security in order to develop recommendations to minimize their negative impact. Financial security reflects the state of the economy, which ensures the stable formation of public financial flows in the required volumes to perform government functions. The level of development of the financial security of the state is determined by the effective use of internal resources that strengthen the independence of the financial system, as well as by the coordinated work of financial institutions aimed at creating effective mechanisms for regulating the activities of all subjects of financial relations.

Keywords: financial security, national security, economic threats, external threats, internal resources, public financial flows, international borrowing, financial institutions, martial law.

Постановка проблеми. Проблема забезпечення фінансової безпеки України є однією з найважливіших у контексті сучасних викликів, які виникли через військові дії, кризи та загальну соціально-економічну нестабільність. Незважаючи на тривалий період дослідження цього питання, починаючи з кінця ХХ століття, багато аспектів, зокрема наукові методи забезпечення фінансової безпеки, залишаються недостатньо вивченими. Фінансова безпека відіграє ключову роль у відновленні політичної та соціальної стабільності, а також у підтримці національних інтересів, особливо в післявоєнний період. Однак чинна методика забезпечення фінансової безпеки держави є неповною

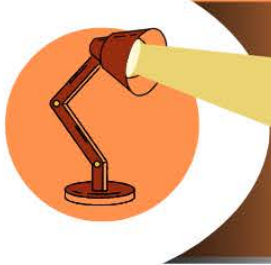

і потребує доповнення практичними рекомендаціями, що підвищить її ефективність. Врахування існуючих загроз і проведення економічних реформ є необхідними умовами для забезпечення стабільного розвитку економіки України. Важливість комплексного наукового аналізу й розробки нових підходів до вирішення цієї проблеми підкреслює актуальність дослідження в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності фінансової безпеки присвячені роботи багатьох відомих вчених, серед яких В. Геєць [1], Г. Разумова [2], З. Варналій [4], Г. П'ятницька [5], О. Підхомний [6], Л. Будник [6], О. Гетманець [7], Л. Тарангул [8], Л. Тулуш [9], О. Кириченко [10]. Теоретико-методологічні основи фінансової безпеки розробляли такі дослідники, як Г. Азаренкова, О. Ареф'єва, І. Бланк, Ю. Кракос, Л. Донець, К. Горячева та інші. Наукові праці цих вчених стали базою для проведеного дослідження з питань забезпечення фінансової безпеки. Однак у їхніх роботах основний акцент робився на загальноекономічні аспекти безпеки держави, тоді як питання фінансової безпеки залишалися недостатньо вивченими. Тому метою цього дослідження є проведення детального аналізу та розробка рекомендацій для забезпечення належного рівня фінансової безпеки на глобальному рівні.

Метою статті є аналіз основних аспектів фінансової безпеки держави, визначення факторів, які впливають на її рівень, та розробка рекомендацій щодо зміцнення фінансової стабільності країни.

Виклад основного матеріалу. В умовах воєнного стану та політичної й економічної нестабільності особливого значення набувають заходи, спрямовані на зміцнення всіх компонентів фінансової безпеки, які забезпечують ефективний захист від внутрішніх і зовнішніх загроз. Це досягається шляхом концентрації фінансових ресурсів на пріоритетних секторах національної економіки та сферах суспільного життя з метою підвищення фінансової незалежності та зміцнення економічного суверенітету країни. У сучасних умовах глобалізації фінансова система є невід'ємною частиною світового ринку, де економіки різних країн тісно пов'язані господарськими відносинами та спільними інтересами. Зростання рівня світової фінансової інтеграції в рамках глобалізаційних процесів посилює взаємозалежність між учасниками фінансових відносин. У зв'язку з нестабільністю світової економіки та військовими діями проблема підвищення рівня фінансової безпеки держави стає особливо актуальною. Враховуючи це, ключовим завданням є забезпечення такого рівня фінансової безпеки, який зможе захистити національну економіку від негативного впливу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Швидкі зміни у зовнішньому середовищі, зокрема військові та політичні конфлікти, а також наслідки пандемії, що охопила всі країни світу, створюють

потребу в постійному моніторингу та аналізі процесів у фінансовій сфері. За цих умов політична й економічна нестабільність значною мірою залежить від заходів, спрямованих на зміцнення всіх елементів фінансової безпеки, що забезпечують захист від зовнішніх і внутрішніх загроз. Це передбачає концентрацію фінансових ресурсів на пріоритетних секторах економіки та сферах суспільного життя для підвищення фінансової незалежності та зміцнення економічного суверенітету держави.

Сучасні зовнішні та внутрішні чинники суттєво вплинули на загальний рівень фінансової безпеки держави. Нині існує значна кількість загроз і ризиків, з якими може зіткнутися національна фінансова система, причому ці ризики часто посилюються непередбачуваними факторами. Вони виявляються не лише в економічній сфері, але й у різних аспектах суспільного життя. Основними показниками, що визначають рівень розвитку фінансової безпеки, є максимально ефективне використання зовнішніх і внутрішніх ресурсів, що сприяють підвищенню незалежності фінансової системи, а також злагоджена робота фінансових інституцій, яка спрямована на створення дієвих механізмів регулювання діяльності всіх учасників фінансових відносин, відповідно до правових норм. Суть фінансової безпеки полягає в такому рівні фінансової системи, який забезпечує сприятливі умови для економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності національної економіки, створюючи стійкість до зовнішніх і внутрішніх негативних факторів у сферах бюджетної, боргової, інвестиційної, валютної та грошово-кредитної політики.

Фінансова безпека держави постійно піддається негативному впливу як із зовнішнього, так і внутрішнього середовища, що вимагає ідентифікації факторів, які впливають на зміни в її підсистемах. Стабільність фінансової системи країни тісно пов'язана з характером кредитно-фінансової політики, спрямованої на залучення та ефективний розподіл фінансових ресурсів, політичним кліматом, а також рівнем розробленості правових норм, що регулюють фінансові процеси.

Загрози, викликані повномасштабною війною в Україні, мали негативні наслідки для економіки та фінансової сфери, а також для національної безпеки в цілому. Зокрема, військові дії призвели до зниження конкурентоспроможності економіки, уповільнення впровадження передових технологій, нестачі робочої сили, вразливості національної фінансової системи, руйнування страхового та фінансового ринків, дисбалансу бюджетної системи і порушень у цінній політиці (рис.1).

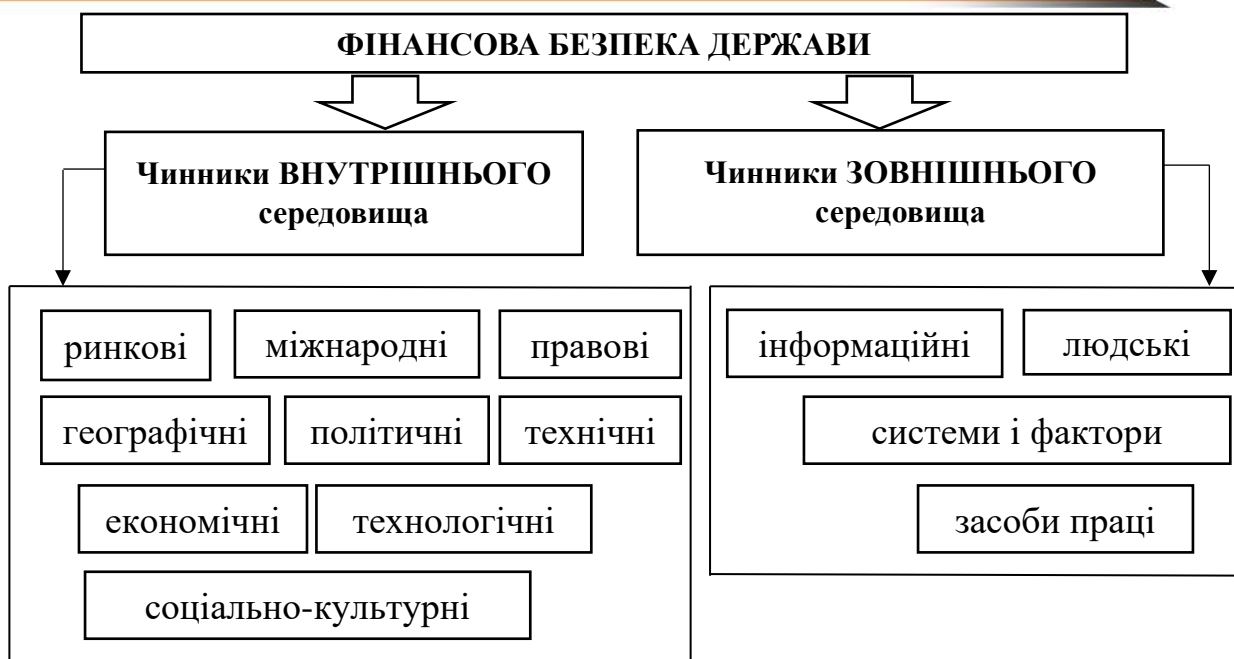

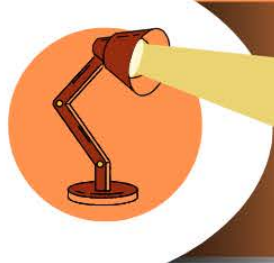
Рис 1. Загрози національної безпеки

Загальний стан фінансів на макро- та мікрорівнях значною мірою залежить від впливу фінансових і економічних чинників, особливо від функціонування системи фінансової безпеки, здатної захистити національних виробників від дестабілізуючих внутрішніх та зовнішніх загроз. Без ефективної нейтралізації цих загроз неможливе стабільне функціонування економіки, або ж це призводить до погіршення основних показників її діяльності. В умовах військового стану в Україні та глобальної нестабільності економічних процесів, які негативно позначаються на інтегрованих економіках, проблема зміцнення фінансової безпеки стає особливо актуальною.

У таких умовах перед країною стоїть завдання забезпечити належний рівень фінансової безпеки для захисту національної економіки від негативних впливів як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. Зараз найбільшу загрозу становлять зовнішні ризики, які важко передбачити, і усунення яких є пріоритетним завданням як державних органів, так і управлінських структур суб'єктів підприємництва всіх форм власності. Це особливо важливо для забезпечення стійкості фінансового стану підприємств. Динамічні зміни зовнішнього середовища, включаючи наслідки військових дій, пандемії, політичні та військові конфлікти, вимагають постійного моніторингу фінансових процесів у країні з акцентом на фінансову безпеку.

Постійний аналіз фінансової безпеки необхідний для коригування стратегічних і тактичних цілей. Важливість досліджень з оцінки рівня фінансової безпеки, виявлення загроз та розробки рекомендацій щодо їх мінімізації зростає, оскільки від них залежить стан державних фінансів і стабільність національної економіки. Як показують результати проведених

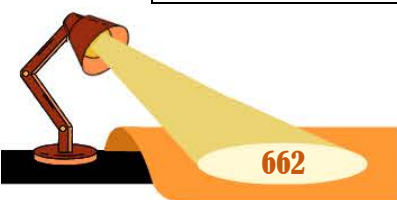

досліджень, на рівень фінансової безпеки країни впливають як внутрішні, так і зовнішні чинники (табл.1).

Таблиця 1.

Основні внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на рівень фінансової безпеки держави

ФАКТОРИ	
Внутрішні	Зовнішні
Чинники, які можна лише ідентифікувати	Чинники впливу світової економіки
Чинники, які можна ідентифікувати та враховувати	Фактори діяльності світових та міжнародних інститутів
Чинники, можливо ідентифікувати, враховувати та керувати	Чинники діяльності окремих держав та їх економічних суб'єктів
Поведінка населення країни	Циклічність розвитку світової економіки
Наявність економічних, зокрема енергетичних ресурсів	Умови взаємодії зі світовими та міжнародними інститутами
Попит та пропозиція товарів та послуг на внутрішньому ринку	Дефіцит бюджету окремих держав впливає на загальносвітові фінансові тенденції
Природні явища та катаклізми	Постійні зміни вектора розвитку світової економіки
Демографічна ситуація та тенденції до її зміни	Коливання курсу світових валют
Умови інвестиційної діяльності	Коливання попиту та пропозиції товарів, послуг та капіталів
Техногенні катаклізми та форс-мажорні обставини	Наявність вільних капіталів на світовому фінансовому ринку
Особливості структури економіки	Помилки у прогнозах та діяльності керівників світових та міжнародних інститутів
Законодавча та нормативна база	Необґрунтованість рішень окремих країн та їх економічних суб'єктів
Невдала обрана стратегія та фінансово-економічна політика країн, що розвиваються	Поява та активне використання нових фінансових інструментів
Регіональні особливості розвитку економіки та інвестиційні переваги	Нестача фінансових ресурсів у світових та міжнародних інститутах
Обсяги та напрямки фінансового забезпечення	Невдала обрана стратегія та тактика розвитку національної економіки
Помилки у діяльності керівництва держави, регіональних органів влади та підприємств	Фінансова нестабільність світової економіки, кризові явища, зниження кредитного рейтингу
Динаміка та тенденції у зміні грошових потоків країни та її регіонів	Необґрунтованість рішень світових та міжнародних інститутів при взаємодії з окремими державами
Обсяги експорту та імпорту товарів, послуг та капіталів	Санкції окремих держав чи груп держав, що негативно позначається на світовій та національних економіках

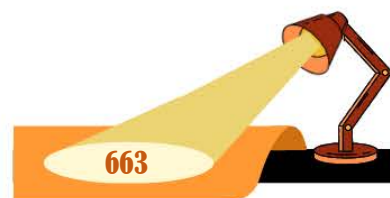

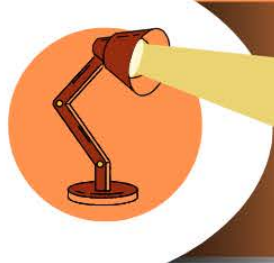
Варто підкреслити, що фінансова безпека в сучасних умовах є однією з основних передумов для забезпечення свободи та прав громадян у соціальній, політичній і громадянській сферах. Фінансова безпека країни тісно пов'язана з рівнем безпеки всієї економічної та соціальної системи. Кожен з рівнів має свої особливі характеристики та змістовні аспекти. Деякі науковці у своїх дослідженнях дійшли висновку, що цей аспект можна оцінювати через заходи, організовані уповноваженими державними органами. Важливо визначити, в якому стані перебувають ці заходи, їхню ефективність та захищеність. Дослідження показало, що фінансова безпека залежить від постійного фінансування витрат із використанням бюджетних коштів, валютних резервів та різних фондів, що безпосередньо впливає на стан національної економіки [11, с.89].

За результатами дослідження О.В. Малика, важливим завданням для реалізації стратегії розвитку України є встановлення ефективних форм взаємодії між владними структурами та інституціями для організації постійного фінансового моніторингу й забезпечення умов фінансової безпеки країни. Особливо це стосується вітчизняних підприємств, оскільки без належного рівня їхньої фінансової безпеки неможливо досягти загальнонаціонального економічного зростання [12, с.343].

Рівень фінансової безпеки слід аналізувати як важливу частину економічної безпеки, оскільки він є основною складовою загальної національної безпеки. Зниження рівня фінансової безпеки може призвести до втрати фінансової стійкості країни, що, у свою чергу, загрожує неплатоспроможністю, неможливістю фінансувати захищені статті витрат та забезпечення функціонування державних інституцій. Фінансова безпека є критичним елементом економічної безпеки, оскільки стан державних фінансів прямо залежить від економічного стану країни. Водночас, економічна стабільність залежить від рівня фінансової безпеки кожного громадянина, суспільства і держави в цілому. Це підтверджує взаємозв'язок фінансової та економічної безпеки, і дозволяє стверджувати, що стабільність фінансової системи є важливим чинником забезпечення національної безпеки України. У сучасних умовах відсутні ефективні інструменти, які б гарантували національну безпеку, оскільки вони безпосередньо залежать від рівня фінансової безпеки. Усі ці інструменти повинні мати відношення до забезпечення національної фінансової безпеки.

З початком військових дій в Україні набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту фінансової системи України від дій держави, що здійснює збройну агресію проти України, та адаптації законодавства України до окремих стандартів [13]. Цей закон повністю відповідає реальним економічним, політичним та соціальним умовам в період військового стану. В законі акцент було зроблено на економічній безпеці. Усе це повністю відповідає встановленим умовам військового стану в Україні дає можливість захищати та контролювати національні інтереси від внутрішніх та зовнішніх загроз. Водночас забезпечується певна реалізація

різних конституційних прав, дотримується свобода населення. Робиться все можливе для того, щоб зберегти рівень життя населення та забезпечити оборону та суверенітет країни. Для забезпечення фінансової національної безпеки слід зосередитися на розвитку економіки, зміцненні фінансової системи та підвищенні її незалежності. Це дозволить досягти високого рівня економічної безпеки. Основними цілями є підвищення конкурентоспроможності національної економіки та створення умов для її розвитку, що забезпечить стійкість до зовнішніх загроз. Важливими чинниками фінансової безпеки є політичний клімат, фінансово-кредитна політика, економічний стан, рівень соціального забезпечення, якість законодавства і рівень життя громадян. Протягом досліджуваного періоду ВВП значно змінився, що безпосередньо впливає на фінансово-кредитну систему країни (табл.2).

Таблиця 2.

Показники, що характеризують безпеку кредитно-банківської системи [14]

Показники	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ВВП у фактичних цінах, млн грн	3558706	3974564	4194102	5459574	5191028	5476534
Темп зростання, %	19,3	11,7	5,5	30,2	-4,9	5,5
Активи банків, млн грн	1359703	1494460	1822814	2053928	2353592	2942806
у % до ВВП	38,21	37,60	43,46	37,62	45,30	53,73
Капітал, млн грн	154960	200854	209460	255514	215840	296797
у % до ВВП	96,18	129,62	101,28	121,99	84,47	137,51
Пасиви, усього млн грн	1359703	1 494460	1822891	2053232	2351678	2942806
Темп зростання, %	101,94	109,91	121,98	112,64	114,53	125,14
Статутний капітал, млн грн	465532	470712	479932	481535	407021	404751
Темп зростання, %	93,98	101,11	101,95	100,33	84,53	99,44
Зобов'язання банків, млн грн	1204743	1293606	1613381	1797718	2135838	2646009
Темп зростання, %	102,73	107,38	124,72	111,43	118,81	123,89
Кредити надані, млн грн	1118618	1033539	1049579	1149567	1133563	1130774
Темп зростання, %	107,27	92,39	101,55	109,53	98,61	99,75
Частка в активах, %	82,27	69,16	57,58	55,97	48,16	38,42
Частка активів в іноземній валюті в загальному обсязі активів, %	37,9	50,87	44,11	34,93	36,79	31,79
Іноземні інвестиції, млн. дол. США	4455	5860	-868	6687	1152	4095
Темп зростання, %	20,67	31,54	-114,81	107,70	-82,77	255,47
Достатність регулятивного капіталу (Н2), %	16,18	14,90	17,30	19,70	21,10	22,40

Валовий внутрішній продукт за 2023 р. зріс з 5476534 млн грн проти 3558706 млн грн за 2018 р. або на 53,89 %. Щорічні темпи зростання ВВП мали місце в динаміці за 2018 – 2023 рр. крім 2022 р. ВВП за цей рік порівняно з 2021 р. зменшився на 4,9 %, оскільки на його зростання впливає велика кількість внутрішніх та зовнішніх чинників, особливо військові дії на території України, що суттєво впливає на фінансову безпеку.

Активи вітчизняних банків порівняно до ВВП за весь період дослідження зростали і в 2023 р. склали 53,73 % або на 15,52 відсоткових пункти більше в порівнянні з 2018 р. Незважаючи на військові дії частка активів в іноземній валюті в загальному обсязі активів в 2023 р. становили 31,79 % , що на 3,14 відсоткових пункти менше порівняно з 2021 довоєнним роком, а частка активів по відношенню до ВВП в 2023 р. порівняно з 2018 р. зросла на 15,52 відсоткових пункти. За досліджуваний період в кредитно – банківській національній системі суттєво зросли пасиви, в 2023 р. порівняно з 2018 р. на 23,2 відсоткових пункти. За результатами дослідження темп іноземних інвестицій в 2020 і 2022 рр. відповідно до попереднього періоду скоротилися відповідно на 82,77 %. Достатність регулятивного капіталу за аналізований період не виходив за межі норми та склав 16,18% на початок 2018 р., що менше на 6,22 відсоткових пункти в порівнянні з 2023 р. Це свідчить про те, що частка ризику, яку беруть на себе власники банку, зростає, тим самим приваблюючи вкладників та гарантуючи їм збереження коштів.

Серед показників фінансової безпеки, яка має бути забезпечена на глобальному рівні, суттєвий вплив має зовнішній та внутрішній борг держави (табл. 3).

Таблиця 3.

Державний та гарантований державою борг України, за роками, [15, 17]

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Державний борг , загальний, млн. грн	2168627,1	1998275,4	2551935,6	2671827,6	4071683,1	5519483,9
У % до ВВП	60,94	50,28	60,85	48,94	78,44	100,78
Темп зростання,%	1,3	-7,9	27,7	4,7	52,4	35,6
Зовнішній борг	1397217,8	1159221,6	1518934,8	1560230,0	2610945,6	3862987,6
Частка зовнішнього боргу до загального,%	64,4	58,0	59,5	58,4	64,1	70,0
Темп зростання,%	7,4	-17,0	31,0	2,7	67,2	47,9
Внутрішній борг	771409,3	839053,8	1033000,8	1111597,6	1460737,5	1656496,3
Темп зростання,%	11,0	8,8	23,1	7,6	31,4	13,4
Частка внутрішнього боргу до загального, %	35,6	42,0	40,5	41,6	35,9	30,0
Податкові надходження, всього	753815,6	799776,0	851115,6	1107090,9	949764,40	1203544,1
Частка податкових надходжень у зовнішньому боргу, %	54,0	69,0	56,0	71,0	36,4	31,2

Згідно зі статтею 18 Бюджетного кодексу України, загальна сума державного та гарантованого державою боргу не повинна перевищувати 60% від річного номінального ВВП України на кінець бюджетного періоду [16]. Аналіз даних, представлених у таблиці 3, показує, що за досліджуваний період зовнішній борг зростає швидшими темпами, ніж внутрішній, і в 2023 році складає 70% від загальної суми державного боргу, яка зросла на 2,76 рази (2465770,6 млн грн) порівняно з 2018 роком. Загальний державний борг у відношенні до ВВП у 2023 році становив 100,78%. У умовах військових дій власних надходжень держави недостатньо навіть для покриття військових витрат, соціальних потреб, освіти та медицини. Частка податкових надходжень у загальних зовнішніх боргах у 2022 і 2023 роках складала 36,4% і 31,2% відповідно. З огляду на це в Україні повинні запровадити жорсткі фінансові обмеження щодо видатків з бюджету, які наведені в (табл. 4).

Таблиця 4.

Рекомендовані заходи щодо зміцнення фінансової безпеки України

Підсистема	Заходи
Бюджетно-податкова	1. Змінити адміністрування ПДФО, запровадивши прогресивну систему в залежності від розміру доходу. Дохід до п'яти мінімальних заробітних плат оподатковувати за базовою ставкою, а дохід що перевищує п'ять мінімальних заробітних плат за ставкою 40%. (крім військових і працівників військово-промислового комплексу).
	2. Скасувати сплату податку з доходів фізичних осіб з відсотків за банківськими вкладами.
	3. Для власників дорогих транспортних засобів, які сплачують транспортний податок замінити середньо ринкову вартість з 375 мінімальних заробітних плат на 300.
	4. Затвердити максимальний рівень пенсій для всіх категорій працюючих в розмірі, що не перевищує 10 прожиткових мінімумів.
	5. Звільнення повністю від усіх перевірок до кінця закінчення військових дій представників малого та середнього бізнесу
	6. Запровадити перегляд бюджетних видатків на користь їхнього перерозподілу на першочергові витрати, спрямовані на ліквідацію наслідків війни..
	7. Ввести зміни до Бюджетного кодексу щодо розширення повноважень уряду в частині швидкого та гнучкого реагування на зміну ситуації.
	8. Розширити перелік статей, які фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, фінансування оборони та ліквідації наслідків військових дій.
Кредитно-банківська	1. Запровадження кредитних канікул.
	2. Підвищення ставок за вкладами та депозитами, спричиненого збільшенням облікової ставки НБУ.
	3. Спростити порядок відкриття банківських рахунків.
	4. Впровадження нових програм пільгового кредитування
	5. До закінчення військових дій запровадити мораторій на продаж землі.
Інвестиційна	1. Заборона брокерам виконання угод із продажу цінних паперів за дорученням нерезидентів.
	2. Мораторій на виплату доходів за цінними паперами емітентів України (дивідендів) нерезидентам.
	3. Заборона на здійснення валютних операцій, пов'язаних із наданням резидентами на користь нерезидентів іноземної валюти за договорами позики.

З урахуванням основних заходів, представлених у таблиці 4, що забезпечують належний рівень фінансової безпеки, необхідно розробити спеціальну стратегію для зміцнення цієї безпеки. Результати дослідження підтверджують потребу вжиття додаткових заходів, особливо в умовах військового стану, для запобігання різноманітним загрозам і зміцнення фінансової стабільності країни. Існуюча стратегія зосереджена на фінансовій безпеці і включає важливі елементи, такі як заходи фінансово-податкової, кредитно-банківської та інвестиційної підсистем. Для реалізації цих заходів слід створити спеціальні органи, що контролюватимуть фінансову, податкову та інвестиційну діяльність, виявлятимуть загрози і усуватимуть їх, а також здійснюватимуть розподіл секторів, які впливають на фінансову ситуацію залежно від економічних і військових умов.

Критерії фінансової безпеки повинні обов'язково оцінюватися з урахуванням показників діяльності та функціонування органів на державному рівні. Ці оцінки мають бути використані при розробці заходів для нейтралізації або запобігання можливим загрозам. Для ефективного використання таких критеріїв необхідно впровадити відповідні стандарти безпеки, які підлягають постійному вдосконаленню та моніторингу. Це дозволить запобігти порушенням та усунути умови, що їх спричиняють.

Висновки. Загальний рівень фінансової безпеки країни є критично важливим фактором для забезпечення національної безпеки. Фінансова безпека не лише гарантує економічну стабільність, але й виступає запорукою захисту країни від внутрішніх і зовнішніх загроз. Ключовим аспектом для досягнення високого рівня фінансової безпеки є цілісна і ефективна правова нормативна база, яка повинна бути постійно оновлювана і адаптована до змін у глобальних економічних та політичних умовах. Окрім того, важливо забезпечити належне управління та контроль над всіма сферами економічної та громадської діяльності, щоб запобігти негативним впливам як зсередини країни, так і ззовні.

Для збереження стабільного фінансового стану країни необхідно побудувати систему, яка ґрунтується на детальному аналізі економічної і фінансової діяльності. Така система повинна враховувати ключові чинники, що визначають рівень конкурентоспроможності національної економіки. Важливими елементами цієї системи є ефективне управління фінансами на всіх рівнях, здатність адаптуватися до змін на зовнішніх ринках і вмінню своєчасно реагувати на загрози, що можуть вплинути на фінансову стабільність.

Таким чином, чим краще організовано фінансове управління в державі, тим вищий рівень безпеки фінансової системи та її здатність підтримувати економічну стабільність. Системний підхід до фінансової безпеки країни дозволить мінімізувати ризики, пов'язані з кризами, а також забезпечить стійкий розвиток національної економіки в умовах глобальних викликів і загроз.

Література:

1. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / В.М.Геєць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова / ВД «Інжек». 2006. 240 с.
2. Разумова Г. В. Регуляторна політика в системі управління розвитком національної економіки. Захист національної економіки та управління її розвитком. Колективна монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. Справ. 2023. С.266-298.
3. Варналій В.С., Томашевський Т. Т. Місце фінансової безпеки в системі економічної безпеки України. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». № 8(16). 2018. С. 53-60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2018_8_10 (дата звернення: 10.09.2024)
4. П'ятницька Г. Т., Федулова І. В. Фінансова безпека країни та підприємства: визначення, взаємозв'язок і ризики забезпечення. Ефективна економіка. 2020. № 7. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8059> (дата звернення: 11.10.2024). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.7.14
5. Підхомний О.М. Фінансова безпека України: методологія аналізу та стратегічні орієнтири. URL: <https://lnu.edu.ua/thesis/pidkhomnyi-oleh-myhajlovych/> (дата звернення: 01.10.2024)
6. Будник Л. Фінансова безпека держави в умовах воєнного стану/ Галицький економічний вісник. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu (дата звернення: 21.09.2024)
7. Гетманець О. Фінансова безпека як об'єкт правового регулювання. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/3/38.pdf> (дата звернення: 03.10.2024)
8. Тарангул Л. Фінансова безпека України та інструменти її забезпечення./ Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування. 2017. Вип. 1. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268452959.pdf>. (дата звернення: 08.10.2024)
9. Тулуш Л. Д. Державне регулювання фінансової безпеки в умовах воєнного стану. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6440/13293-1?inline=1> (дата звернення: 11.10.2024)
10. Кириченко О.А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи. Загальні питання економіки. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/10_2009/7.pdf (дата звернення: 11.10.2024)
11. Ключко Т. А. Фінансова безпека як умова фінансової стійкості підприємства. Економіка та суспільство. Випуск № 23. 2021. С.89-102.
12. Малик О.В. Сучасна парадигма забезпечення фінансової безпеки підприємств за умов глобалізації та членства у СОТ. Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Економічні науки: науковий збірник. 2014. № 2. С. 343–350.
13. «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту фінансової системи України від дій держави, що здійснює збройну агресію проти України, та адаптації законодавства України до окремих стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) і вимог Директиви ЄС 2018/843. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2736-20#Text>.
14. Валовий внутрішній продукт України / ВВП. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp> (дата звернення: 09.09.2024)
15. Державний та гарантований державою борг України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>. (дата звернення: 08.09.2024)
16. Бюджетний кодекс України. Із змінами, внесеними згідно із Законами № 3428-IX від 08.11.2023 та № 3460-IX від 09.11.2023./ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 08.09.2024)
17. Доходи держбюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/> (дата звернення: 09.09.2024)

References:

1. Heiets V.M., Kyzym M.O., Klebanova T.S. (Ed.). (2006). *Modeliuvannia ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo* [Modelling of economic security: state, region, enterprise]. VD «Inzhhek» [in Ukrainian].
2. Razumova G. V. (2023). *Rehuliatorna polityka v systemi upravlinnia rozvytkom natsionalnoi ekonomiky. Zakhyst natsionalnoi ekonomiky ta upravlinnia yii rozvytkom* [Regulatory policy in the system of management of the national economy development. Protection of the national economy and management of its developmen]. Kolektyvna monohrafiia. Dnipro: Dniprop. derzh. un-t vnur. Sprav. 266-298. [in Ukrainian].
3. Varnalii V.S., Tomashevskiy T.T. (2018). Mistse finansovoi bezpeky v systemi ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [The place of financial security in the system of economic security of Ukraine]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka». Serii: «Ekonomichni nauky» - International scientific journal 'Internauka'. Series: 'Economic Sciences'*. 8 (16).53-60. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2018_8_10 [in Ukrainian].
4. Piatnytska, G. and Fedulova, I. (2020). Finansova bezpeka krainy ta pidpriemstva: vyznachennia, vzaiemozv'iazok i ryzyky zabezpechennia [Financial safety of a country and an enterprise: definitions, interrelation and risks of providing]. *Efektivna ekonomika – Effective Economy* 7. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8059>. [in Ukrainian].
5. Pidkhomnyi O.M. (N.d). Finansova bezpeka Ukrainy: metodolohiia analizu ta stratehichni oriientyry [Financial security of Ukraine: methodology of analysis and strategic guidelines]. Retrieved from <https://lnu.edu.ua/thesis/pidkhomnyi-oleh-myhajlovych/> [in Ukrainian].
6. Budnyk L. (N.d). Finansova bezpeka derzhavy v umovakh voiennoho stanu [Financial security of the state in the conditions of martial law]. *Halyskyi ekonomichnyi visnyk - Halician Economic Bulletin*. Retrieved from https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_ (in Ukrainian).
7. Hetmanets O. (N/d). Finansova bezpeka yak ob'iekt pravovoho rehuliuвання [Financial security as an object of legal regulation]. Retrieved from <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/3/38.pdf> [in Ukrainian].
8. Tarangul L. (2017). Finansova bezpeka Ukrainy ta instrumenty yii zabezpechennia [Financial security of Ukraine and instruments of its provision]. *Ekonomichni visnyk. Serii: finansy, oblik, opodatkovannia - Economic Bulletin. Series: finance, accounting, taxation*. 1. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/268452959.pdf> [in Ukrainian].
9. Tulush L. D. (N.d). *Derzhavne rehuliuвання finansovoi bezpeky v umovakh voiennoho stanu* [State regulation of financial security under martial law]. Retrieved from <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6440/13293-1?inline=1> [in Ukrainian].
10. Kyrychenko O.A. (N.d). Vdoskonalennia upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriemstv v umovakh finansovoi kryzy [Improving the management of financial security of enterprises in the context of the financial crisis]. *Zahalni pytannia ekonomiky - General issues of economics*. Retrieved from http://www.investplan.com.ua/pdf/10_2009/7.pdf [in Ukrainian].
11. Klochko T. A. (2021). Finansova bezpeka yak umova finansovoi stiiikosti pidpriemstva [Financial security as a condition for financial stability of the enterprise]. *Ekonomika i suspilstvo - Economy and society*. 23. 89-102. [in Ukrainian].
12. Malyk O.V. (2014). Suchasna paradyhma zabezpechennia finansovoi bezpeky pidpriemstv za umov hlobalizatsii ta chlenstva u SOT [Modern paradigm of ensuring financial security of enterprises in the context of globalisation and WTO membership]. *Visnyk Chernihivskoho derzhavnogo tekhnolohichnoho universytetu. Ekonomichni nauky: naukovyi zbirnyk - Bulletin of Chernihiv State Technological University. Economic sciences: scientific collection*. 2. 343-350. [in Ukrainian].

13. Zakon Ukrainy pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo zakhystu finansovoi systemy Ukrainy vid dii derzhavy, shcho zdiisniuie zbroinu ahresiiu proty Ukrainy, ta adaptatsii zakonodavstva Ukrainy do okremykh standartiv Hrupy z rozrobky finansovykh zakhodiv borotby z vidmyvanniam hroshei (FATF) i vymoh Dyrektyvy YES 2018/843 [The Law of Ukraine ‘On Amendments to Certain Laws of Ukraine on Protection of the Financial System of Ukraine from the Actions of the State Conducting Armed Aggression against Ukraine and Adaptation of Ukrainian Legislation to Certain Standards of the Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF) and Requirements of EU Directive 2018/843’]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2736-20#Text>. [in Ukrainian].

14. Valovyi vnutrishnii produkt Ukrainy / VVP [Gross domestic product of Ukraine / GDP]. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp> [in Ukrainian].

15. Derzhavnyi ta harantovanyi derzhavoiu borh Ukrainy [Public and publicly guaranteed debt of Ukraine]. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> [in Ukrainian].

16. Biudzhetnyi kodeks Ukrainy. Iz zminamy, vnesenymy zghidno iz Zakonamy № 3428-IX vid 08.11.2023 ta № 3460-IX vid 09.11.2023 [Budget Code of Ukraine. As amended by Laws No. 3428-IX of 08.11.2023 and No. 3460-IX of 09.11.2023]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> [in Ukrainian].

17. Dokhody derzhbiudzhetu Ukrainy [Revenues of the state budget of Ukraine]. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/> [in Ukrainian].

